

Slaapplaatstellingen van Grote Zilverreigers

De toename van overwinterende Grote Zilverreigers in Nederland zal weinigen ontgaan zijn. Watervogeltellers kijken er al niet meer van op als ze tijdens elke telling meerdere exemplaren kunnen noteren. Maar hebben we daarmee een goed beeld van het landelijke aantal overwinteraars? Je zou denken van wel, bij een soort die vanwege zijn grootte en kleur moeilijk over het hoofd te zien is. Toch niet, is de ervaring na een aantal winters landelijke slaapplaatstellingen.

Het belang van slaapplaatstellingen

Bij vogelsoorten die gemeenschappelijk overnachten, vormen tellingen op slaapplaatsen dé manier om gebiedsaantallen vast te stellen. En die zijn vrijwel altijd hoger dan je denkt. Wanneer alle slaapplaatsen bekend zijn, kan zelfs een landelijk beeld ontstaan. Om die reden organiseert SOVON momenteel driemaal per winter landelijke slaapplaatstellingen van Grote Zilverreigers. Geruggensteund door een groeiend enthousiasme bij vogelaars om slaapplaatsen te zoeken, begint het landelijk beeld aardig compleet te worden. Op dit moment staat de teller op 142 slaapplaatsen.

Dat biedt de mogelijkheid tot een vergelijking met gegevens uit het watervogelmeetnet. De reguliere watervogeltellingen zijn in eerste instantie bedoeld om bruikbare monitoringgegevens te verkrijgen. De vraag om concrete gebiedstotalen wordt echter groter, met name vanuit Natura 2000-doelstellingen. De watervogeltellingen kunnen in veel gevallen hierin voorzien, maar slaapplaatstellingen blijken van grote aanvullende waarde te zijn. Bij soorten zoals de Grote Zilverreiger vormen slaapplaatstellingen zelfs de beste manier om gebiedsaantallen te verkrijgen. Het ziet er naar uit dat slaapplaatstellingen om deze redenen een vaste plek gaan krijgen binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

Historie

Gemeenschappelijke slaapplaatsen van Grote Zilverreigers in Nederland zijn een zeer recent fenomeen. Tien jaar geleden was je al blij als je überhaupt een witte reiger zag rondstappen. We konden toen nog niet bevroeden dat een nachtelijk samenkomen van enige tientallen zilverreigers een normaal verschijnsel zou worden. Zo rond 2003 begon dit door te dringen tot enkele vogelaars die spontaan simultaantellingen op slaapplaatsen organiseerden, het eerst op regionaal niveau, vanaf 2006/07 onder landelijke regie van SOVON. In de huidige opzet worden drie data geprikt verspreid over het winterseizoen. In 2008/09 ging het om tellingen op 25 oktober, 20 december en 21 februari (tabel 1). De meeste slaapplaatsen bevinden zich in bomen langs het water, maar er wordt

Tabel 1. Teldata van slaapplaatstellingen van Grote Zilverreigers in 2004-09

Seizoen	Okt	Nov	Dec	Jan	Feb	Maa	Organisatie
2004/05			11	15		5	John van Dort e.a.
2005/06			17	14	18		John van Dort e.a.
2006/07	14		16		17		SOVON
2007/08		24		19		22	SOVON
2008/09	25		20		21		SOVON

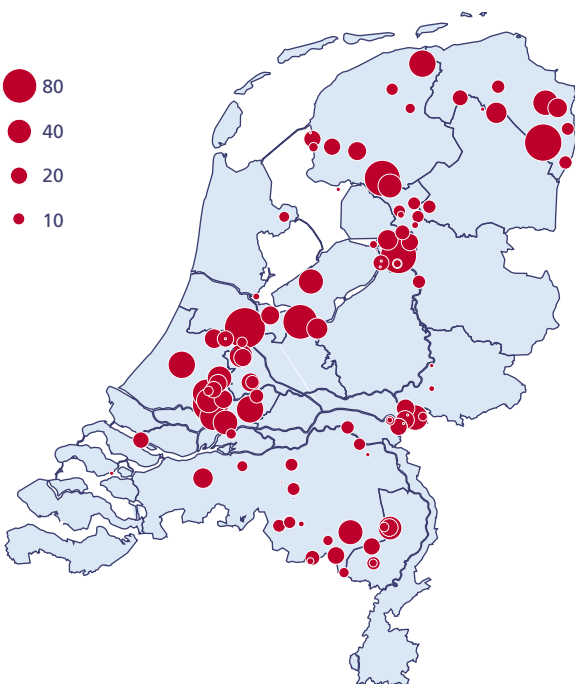
ook in riet, ondiep water, of zelfs op het ijs overnacht, zoals deze winter zou blijken.

Groot, groter, grootst

De eerste winter werden maximaal 445 vogels geteld (15 januari 2005) en werd een landelijke schatting van ruim 500 vogels gegeven. Drie jaar later werd de vlag gehesen omdat voor het eerst de 1000 gepasseerd was, in november 2007. Achteraf, na invoer van nagekomen formulieren, bleek het zelfs om meer dan 1500 vogels te gaan (tabel 2). Die winter werden maximaal 1627 vogels geteld (januari 2008). Als we dit aantal naast de Midwintertelling uit diezelfde maand leggen (ruim 1200 ex.) wordt zichtbaar wat de slaapplaatsen aan extra's kunnen opleveren.

Ook in de grootte van de slaapplaatsen is in korte tijd veel veranderd. Werd in het eerste jaar nog gerept van een slaapplaats met het ongelooflijke aantal van 58 exemplaren, afgelopen seizoen waren er al tien waar de 50 regelmatig werd overschreden. De grootste slaapplaats tot nu toe telde maar liefst 193 Grote Zilverreigers. Dat record zal wel even blijven staan, zo lijkt het. De afgelopen winter maakte duidelijk dat de stormachtige ontwikkelingen (even?) tot rust zijn gekomen. De aantallen bleven op identiek niveau met het voorgaande jaar (tabel 2). Omdat er echter meer slaapplaatsen onderzocht werden, komt dit neer op een vermoedelijke afname van het aantal overwinteraars.

Qua verspreiding vallen de grootste concentraties samen met een waterrijke omgeving (figuur 1). Opvallend is het nagenoeg ontbreken in Noord-Holland en Zeeland. Het verloop over het seizoen maakt een westwaarts gerichte beweging zichtbaar. In het najaar worden de grootste aantallen in het

Figuur 1. Maximum aantallen op slaapplaatsen van Grote Zilverreigers in 2008.

Slaapplaats van Grote Zilverreigers op het ijs van het Vollenhovermeer, 31 december 2008.
Foto: Roel Hoeve (www.fotolynx.nl)

Tabel 2. Aantal Grote Zilverreigers op slaapplaatsen in Nederland tijdens simultaanstellingen in 2007-09. (n= aantal bij de telling betrokken slaapplaatsen)

Seizoen	Okt n=97	Nov n=70	Dec n=98	Jan n=78	Feb n=91	Maa n=73
2007/08		1536		1627		1106
2008/09	1588		1635		1194	

oosten gezien, terwijl dat in het westen pas in de loop van de winter het geval is.

Vorstbestendig?

In de winter van 2008/09 waren de meeste wateren tussen 26 december en 11 januari bevroren; de eerste echte vorstperiode in jaren! Dit was een mooie gelegenheid om te kijken hoe Grote Zilverreigers hierop zouden reageren. De decembertelling was pal voor de vorstperiode en gaf aan dat er een flink aantal zilverreigers in het land was (1635). Zouden ze door de vorst massaal het land verlaten, zoals het geval bleek bij overwinterende Kleine Zilverreigers in de Delta, of zelfs massaal sterven?

De eerste berichten waren niet gunstig. Tellers die hun slaapplaatsen regelmatig bezochten, meldden veel verlaten locaties. Maar niet lang daarna sijpelden berichten door dat vogels op nieuwe locaties in de buurt waren teruggevonden. Het verrassende was dat het in veel gevallen ging om vogels die op het ijs of in een wak overnachtten. Toen de vorst was geweken en de wateren weer open waren, keerden de vogels terug naar hun oorspronkelijke slaapplaatsen. Over het algemeen lagen de aantallen daarna op een wat lager niveau. De laatste simultaanstelling, eind februari 2009, leverde bijna 1200 vogels

op. In sommige provincies, zoals Friesland en Noord-Brabant, werden echter dezelfde aantallen aangetroffen vóór en ná de vorstperiode (tabel 3).

Hiermee werd aangetoond dat deze zo tropisch aandoende verschijning wel tegen een beetje kou kan. De soort heeft een breed voedselspectrum, kan omschakelen van vis en waterinsecten naar muizen en andere prooien, en blijkt flexibel te zijn in zijn keus van slaapplaats. Daarmee staat wel vast dat we deze graag geziene reiger mogen blijven rekenen tot de min of meer 'algemene' wintergasten.

Tabel 3. Aantallen Grote Zilverreigers op slaapplaatsen per provincie tijdens drie tellingen in oktober 2008-februari 2009 (alleen slaapplaatsen geteld op alledrie teldata).

Prov	okt-08	dec-08	feb-09
FR	347	332	339
GR	113	99	63
DR	7	10	26
OV	112	35	39
FL	15	14	19
GL	153	70	52
UT	130	128	109
NH	15	31	37
ZH	96	125	38
ZL	0	0	1
NB	142	163	155
LB	44	72	73

Olaf Klaassen

Grote Zilverreiger. Foto: Hans Gebuis